
Kerkelijk grensverkeer en synodale sancties: Brummelkamp en Van Dijk

Een illustratie van het aanvankelijke open grensverkeer en het toenemend kerkbewustzijn vinden we onder andere in de Handelingen van de Algemene Synode van de CAG. Verscheidene keren komt hierin de vraag aan de orde of predikanten in andere plaatsen en andere *kerkgenootschappen* en verenigingen mogen voorgaan – en zelfs het Heilig Avondmaal bedienen –, met name als daar reeds een afgescheiden gemeente bestaat. In 1863 besloot de synode hier een eind aan te willen maken:

De vergadering oordeelt, dat de leeraar, die in eenige plaats predikt, waar de Heere eene Christ. Afgesch. Geref. Gemeente heeft verzameld, zonder dat die leeraar de toestemming des kerkerads der plaats heeft ontvangen, zich aan grove miskenning van des Heeren werk schuldig maakt.¹⁸

Deze kwestie leidde vooral onder de ‘Gelderse’, of ‘Brummelkampiaanse’, richting tot veel ongenoegen – en toont tegelijkertijd dat het afgescheiden kerkbewustzijn in de CAG ook organisatorische consequenties kreeg.

De kwestie speelde met name in Tiel, waar J. Brummelkamp predikant was en in Doetinchem waar J. van Dijk Mzn. publiekelijk dezelfde standpunten inzake de verhouding van de CAG tot de NHK uitdroeg, wat tot veel publiciteit in de kerkelijke pers leidde. De kern van de vraag betrof in beide gevallen wat de positie van de CAG moest zijn ten opzichte van de Hervormde Kerk, en welke taak daar voor de afgescheidenen uit voert vloeide ten aanzien van de inwendige zending en de vereniging van gelovigen. Beiden waren ervan overtuigd dat er in de Hervormde Kerk een keer ten goede te bespeuren viel. In combinatie met de opvatting dat de Hervormde Kerk nog altijd de *historische* kerk is, waarvan de CAG een afdeling vormde, was dat tegen het zere been van de afgescheiden kerkbesturen. Van officiële zijde – kerkenraden, classes, provinciale en algemene synoden – richtten de bezwaren tegen Brummelkamp en Van Dijk zich minder op de leer dan op het kerkelijk standpunt dat ze huldigden, waardoor ze het historisch recht van de Afscheiding en het afgescheiden kerkgenootschap zouden loochenen. Zowel in woorden als in daden bleek dat beiden niet bereid waren de band die ze met de Hervormde Kerk onderhielden in onderlinge prediking en viering van het Avondmaal te verbreken. Tiel had in 1863 aan haar afgevaardigden naar de synode van 1863 de boodschap meegegeven, dat wanneer het verbod op prediking in andere gemeenten doorgang zou vinden, zij moesten medelen ‘dat wij ons daaraan niet kunnen of mogen onderwerpen’.¹⁹

vormd Groningen (Stad en Ommelanden) in de eerste kwarteeuw na haar ontstaan’, in: George Harinck en Mees te Velde (red.), *175 jaar Afscheiding van 1834* (Barneveld 2012) 47-78. De voor deze richting belangrijke opwekkingsbeweging, die we als ‘Réveil’ aanduiden, kwam, aldus Vree, ook pas rond de eeuwhelft tot organisatievorming. J. Vree, ‘Het Réveil als partij in de Nederlandse samenleving. Opkomst, groei, doorwerking en geschiedschrijving (1833-1891)’, in: Fred van Lieburg (red.), *Opwekking van de natie. Het protestantse Réveil in Nederland* (Hilversum 2012) 63-110. Vgl. voor de kerkelijke, sociale en politieke context van Groningen rond de eeuwhelft Vree’s, ‘Groninger Pfarrer an der Schwelle zur liberalen Zeit. Ein Bericht über den religiös – Kirchlichen Zustand der Groninger Protestantischen Gemeinden (1851); seine Hintergründe und Wirkungen’, in: Ulrike Hascher-Burger, August den Hollander, Wim Janse (eds.), *Between lay piety and academic theology. Studies presented to Christoph Burger on the occasion of his 65th birthday* (Leiden/Boston 2010) 373-411.

¹⁶ G. Groen van Prinsterer, *Het regt der Hervormde gezindheid* (Amsterdam 1848), 130-1.

¹⁷ Bouwman, *De crisis der jeugd*, 63 noot 1.

¹⁸ *Handelingen en verslagen van de Algemene Synoden van de Christelijke Afge-*